

Deti s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami a IKT

Jacek Pyżalski

School with Class
Foundation

Be
Internet
Awesome.

1 Čo sú emocionálne a behaviorálne ťažkosti?

Emocionálne a behaviorálne problémy (tiež označované ako poruchy, zdravotné postihnutia; z angličtiny *emotional and behavioral difficulties* – EBD) zahŕňajú širokú škálu vzorcov správania a psychosociálnych problémov dieťaťa, ako agresia, úzkosť, hyperaktivita a iné. EBD je často ťažké odlíšiť od iných postihnutí, čiastočne preto, že sú často korelované a týkajú sa toho istého dieťaťa, čo ovplyvňuje jeho fungovanie. Okrem toho sa stále diskutuje o kritériách a diagnózach, ako aj o oprávnenosti zaradovania EBD do ostatných postihnutí, najmä v školskom systéme. Tieto sa tiež výrazne líšia medzi právnymi systémami v rôznych krajinách (Brigham a kol., 2021; Kauffman, 2015; Kauffman a Landrum, 2009; Kauffman a Landrum, 2013).

EBD zahŕňajú širokú škálu správania, ktoré predstavuje výzvu pre školské prostredie a pedagogických pracovníkov a je zároveň príčinou utrpenia dieťaťa, ktoré ho zažíva. V závislosti od prijatej perspektívy sa výskumníci môžu zamerať na správanie detí s EBD, emócie a psychologické problémy, ktoré zažívajú, alebo všetky tieto aspekty a to i pri uplatnení holistického prístupu zameraného na sociálne prostredie dieťaťa. Vo všeobecnosti vo vzdelávacom kontexte žiaci s EBD prejavujú správanie, ktoré je problematické v školskom prostredí – napríklad sú neaktívne alebo otvorene rušivé (aktívne negatívne

zasahovanie do vzdelávacích aktivít). To často vedie k nižším učebným výsledkom alebo k úplnej rezignácii na školu (Didion, Toste a Wehby, 2020; Mulcahy, Krezmien a Maccini, 2014), čo znásobuje existujúce problémy prostredníctvom mechanizmu začarovaného kruhu (jeden problém zosilňuje druhý). Longitudinálny výskum takisto naznačuje, že EBD môže pravdepodobne zvýšiť riziko sociálnej neprispôsobivosti (vrátane kriminality a závislosti), ktorá môže pretrvávať až v dospelosti (Indris, Barlow, Doland, 2019). Preto je kľúčová včasná intervencia za účelom prevencie tohto javu v školskom veku.

Žiaci s EBD prejavujú správanie, ktoré je problematické v školskom prostredí – napríklad sú neaktívne alebo otvorene rušivé (aktívne negatívne zasahovanie do vzdelávacích aktivít).

Na účely tejto kapitoly je užitočné citovať klasickú a široko používanú typológiu navrhnutú T. Achenbachom (1978), ktorá určuje dve hlavné skupiny porúch, a to externalizačné a internalizačné poruchy – obidve v rámci konceptu EBD (Tabuľka 1).

V závislosti od diagnostických kritérií sa odhadovaná frekvencia výskytu EBD pohybuje od 3 % do 9 % vo všeobecnej populácii (týka sa to internalizačných aj externalizačných porúch; Mooij a Smeets, 2009).

Pre tých, ktorí pracujú s deťmi s EBD, je kľúčové, aby si všimli, že emocionálne a behaviorálne problémy sa niekedy nesprávne interpretujú ako fenomén súvisiaci iba s individuálnymi vlastnosťami, zatiaľ čo je potrebný systematickejší prístup zahŕňajúci aj sociálne a rodinné faktory. Tieto faktory, najmä ak sú negatívne, napríklad výskyt domáceho násillia alebo násillia medzi rovesníkmi či kvalita učebných osnov (a vzťahov medzi učiteľmi a študentmi), môžu ovplyvniť výskyt EBD (Didion, Toste a Wehby, 2020; Mooij a Smeets, 2009).

Žiaci s EBD navštevujú špeciálne aj kmeňové školy. Mnohé štúdie ukázali, že učitelia, najmä z kmeňových škôl, hodnotia svoju schopnosť podporovať potreby detí s EBD ako menšiu v porovnaní so schopnosťou podporovať potreby detí z iných podskupín špeciálneho vzdelávania. Okrem toho nedostatok primeranej podpory pre žiakov s EBD, najmä v počiatočných štádiách, keď sa prvýkrát objaví problematické správanie, môže zhoršiť ťažkosti (Mooij a Smeets, 2009).

Tabuľka 1 Typológia porúch podľa T. Achenbacha (1978)

externalizačné poruchy	internalizačné poruchy
<ul style="list-style-type: none"> → agresivita → asociálne správanie → vzdor → impulzivnosť → hyperaktivita 	<ul style="list-style-type: none"> → uzavretosť → úzkosť → depresia → nízke sebahodnotenie → obsedantné a kompulzívne správanie

3–9%

populácie čelí emocionálnym a behaviorálnym problémom

2 Žiaci s emocionálnymi a behaviorálnymi problémami a internet

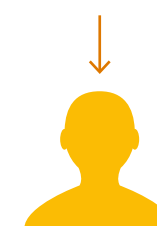
Literatúra skúmajúca špecifiká digitálnych hrozieb a príležitostí u detí s EBD je pomerne skromná a často sa zameriava na špecifické subpopulácie v danom národnom a sociálnom kontexte. Napriek tomu môžu byť niektoré údaje použité ako základ pre formulovanie vedeckých zovšeobecnení založených na dôkazoch o študentoch a študentkách s EBD a ich fungovaní v digitálnom prostredí (Williams a kol., 2006). Osoby s EBD sa javia ako podskupina hlboko ovplyvnená digitálnou nerovnosťou, ktorá sa v tomto prípade zvyčajne nechápe ako absencia hardvéru, softvéru alebo prístupu k internetu, ale skôr ako slabšie digitálne zručnosti a nedostatočná schopnosť plne využiť digitálne prostredie (Van Dijk, 2020; Zhang a Livingstone, 2019).

Zdá sa, že kľúčová otázka spojená s digitálnymi nerovnosťami u detí s EBD súvisí s ich prostredím, ktoré nepodporuje rozvoj digitálnych zručností. V dôsledku toho sú mladí ľudia v tejto skupine zraniteľnejší voči digitálnym hrozbám.

Najnovší výskum naznačuje, že u mnohých detí zo znevýhodnených skupín (nielen detí s emocionálnymi poruchami a poruchami správania) môžu byť digitálne zručnosti negatívne

ovplyvnené diskrimináciou (a tak vnímajú seba samých). Podstatné je, že sa s touto diskrimináciou môžu stretávať na internete aj mimo neho. V tejto súvislosti môže tiež vzniknúť akýsi začarovaný kruh. To môže znamenať, že mladý človek je diskriminovaný a označený za neschopného. Potom, čo prijal toto označenie, domnieva sa, že je menej schopný a kompetentný v používaní technológií. To zase môže znížiť sebavedomie a sebahodnotenie. Vo výsledku môže také presvedčenie viesť k demotivácii zapojiť sa do digitálneho sveta. Zdá sa, že mladí ľudia, ktorí sa cítia diskriminovaní, rozvíjajú digitálne zručnosti pomalšie a dosahujú nižšiu úroveň digitálnych schopností, zrejme preto, že v ich prípade pôsobia ďalšie rizikové faktory zhoršenia digitálnych zručností (napríklad faktory súvisiace s rodinným prostredím) silnejšie (Mascheroni a kol., 2022). Napriek tomu musí byť tento predbežný záver v budúcnosti potvrdený, pretože sa vzťahy medzi EBD, diskrimináciou a správaním rizikovým pre zdravie zdajú byť zložitejšie a nie je ľahké ich interpretovať (Martin-Storey a Benner, 2019).

diskriminácia, etika
neschopného človeka

presvedčenie o nižších
schopnostiach
a kompetenciách pri používaní
technológií

nižšie sebavedomie,
zníženie sebahodnotenia

demotivácia zapojiť sa do
digitálneho sveta

3 Hrozby a možnosti

V prípade detí s EBD je opis konkrétnych hrozieb a príležitostí náročná úloha. To je dané zvlášť tým, že pojem EBD zahŕňa široké spektrum osôb s radikálne odlišnými problémami (napríklad s externalizačnými alebo internalizačnými poruchami, ktoré sú navyše na rôznych úrovniach závažnosti). To znamená, že digitálne hrozby a možnosti nie sú kvalitatívne špecifické, ale univerzálne, avšak sa môžu v tejto skupine vyskytovať častejšie. V mnohých prípadoch, najmä pri nedostatku empirických dát, to znamená, že musíme vyvodiť závery z konceptualizácie, čo vedie k vyššiemu riziku špekulácie. Avšak vzhľadom na to, že ich získanie je pre podporu efektívneho mediálneho vzdelávania u detí s EBD nevyhnutné, nie je možné sa tomuto druhu neistoty úplne vyhnúť.

Hrozby

Deti a mládež s EBD sú vystavené vyššiemu riziku duševných a sexuálnych zdravotných problémov. Dnes má mnoho teenagerov, vrátane mládeže s EBD, správanie spojené s hľadaním pomoci – zvlášť pri hľadaní informácií a podpory na internete. Mimoriadnym záujmom sa tešia témy súvisiace s medziludskými vzťahmi, stresom, poruchami príjmu potravy, telesnou hmotnosťou, depresiou a úzkosťou z budúcnosti (Suzuki, Calzo, 2004). Zdá sa, že tento trend narastá, pretože informácie na túto tému sú stále dostupnejšie online, zvlášť na

mobilných zariadeniach, kde prístup k nim nie je spravidla pod dohľadom rodičov, hlavne v prípade starších detí.

Výskumy ukazujú, že mladí ľudia neradi zdieľajú vážne zdravotné problémy priamo s odborníkmi (napríklad školskými poradcami) alebo vo všeobecnosti s dospelými (Ackard a Neumark-Sztainer, 2001). Skôr sa obracajú na rovesníkov a dávajú prednosť online svetu, kde sa dá dosiahnuť určitá úroveň súkromia a dôvernosti. Pri vyhľadávaní tohto typu informácií využívajú mladí ľudia dva hlavné zdroje: diskusné fóra rovesníkov/sociálne portály plus materiály pripravené profesionálnymi zdravotníckymi pracovníkmi. V oboch prípadoch existuje riziko, že získané (a v praxi použité informácie) nebudú presné. V prvom prípade môžu mladí ľudia s EBD prichádzať na diskusné fóra alebo do webových vlákien, kde sa stretávajú ľudia s podobnými problémami a vymieňajú si informácie, ktoré nemusia byť dôveryhodné a užitočné.

Mladí ľudia neradi zdieľajú vážne zdravotné problémy priamo s odborníkmi alebo vo všeobecnosti s dospelými. Skôr sa obracajú na rovesníkov a dávajú prednosť online svetu.

Navyše aj dôveryhodné materiály môžu byť a často sú pripravené v jazykovej podobe, ktorá je pre mladých používateľov príliš ťažko zrozumiteľná (Grohol, Ślimowicz, Granda, 2014).

Ďalšími dvoma dôležitými rizikami, ktoré treba popísať v súvislosti s deťmi s EBD, sú kyberšikana a problematické používanie internetu. Aj keď sa netýkajú len detí s EBD, tak mládež s EBD sa môže častejšie do nich zapájať.

Kyberšikana je opakované urážajúce správanie zahŕňajúce zneužívanie moci s využitím internetových nástrojov. Ide teda o digitálnu verziu takzvaného tradičného šikanovania, ktoré je definované podobne, ale je založené na násilí tvárou v tvár (sú to napríklad fyzické alebo verbálne akcie voči niekomu alebo vylúčenie – takzvané sociálne šikanovanie; Olweus a Limber, 2018). Kyberšikana môže mať mnoho podôb, ako je flaming, obťažovanie, ohováranie, predstieranie identity (krádež online identity), outing a trickery (online odhaľovanie tajomstiev), vylúčenie alebo kyberstalking (Willard, 2007). Deti s EBD sú tiež vystavené vyššiemu riziku (rovnako ako iní žiaci so špeciálnymi vzdelávacími potrebami), že sa ich dotkne kyberšikana medzi rovesníkmi vo všetkých rolách: ako páchatel'ov, ako obetí kyberšikany a v oboch úlohách súčasne (z angličtiny *bully-victim*). Treba však zdôrazniť, že emocionálne a behaviorálne problémy môžu byť zároveň rizikovým faktorom pre kyberšikanu, ale aj jej dôsledkom (Schultze-Krumbholz a kol., 2012).

Kľúčovým mechanizmom, ktorý sa môže týkať detí s EBD, sú ich relatívne nižšie sociálne zručnosti (prezentované aj v digitálnom prostredí) a povaha ich emočných reakcií, čo môže viesť tak k vyššej viktimizácii, ako aj k častejšiemu dopúšťaniu sa násilia. Pre tieto deti je tiež ťažšie získať pomoc a brániť sa alebo riešiť konflikty medzi rovesníkmi (Pereira a Lavoie, 2018). Vzhľadom na to, že bullying a kyberbullying sa v prípade

Formy kyberšikany

- flaming
- obťažovanie
- ohováranie
- predstieranie identity
- online odhaľovanie tajomstiev (outing a trickery)
- vylúčenie
- kyberstalking

daného človeka často pokrývajú a sú do istej miery nemenné v čase (Camacho a kol., 2022), môže to významne zvýšiť riziko výskytu EBD u detí, ktoré často súbežne zažívajú iné problémy – napríklad týkajúce sa rodinnej situácie (Poulou, 2015).

Problematické (prílišné) používanie internetu (niekedy označované ako závislosť na internete) sa bežne definuje ako neschopnosť kontrolovať vlastné používanie internetu, čo spôsobuje množstvo psychologických a sociálnych problémov (Spada, 2014). Problematické používanie internetu je často spojené s psychickými a sociálnymi ťažkosťami (vrátane tých, ktoré sú koncepčne súčasťou EBD). Je otázne, či sú tieto ťažkosti výsledkom problematického používania internetu alebo faktorom, ktorý núti mladých ľudí internet týmto spôsobom používať, alebo tým aj tým. Príčinné vzťahy je tu ťažko stanoviť (Boniel-Nissim a Sasson, 2018; Restrepo a kol., 2020). U detí s EBD môže byť problematické používanie internetu spôsobom, ako zvládať svoje emócie, ako aj odpoveďou na problémy s nadväzovaním kontaktov s rovesníkmi, ktoré je ľahšie urobiť na internete.

Možnosti

Môžeme určiť niekoľko hlavných oblastí, kde môžu byť IKT pre mladých ľudí s EBD prínosné.

Prvá súvisí s motiváciou k učeniu, ktorá je v tejto skupine často z rôznych dôvodov oslabená. Učenie sa s využitím IKT môže uľahčiť zapojenie do učenia tým, že dieťa súťaží so sebou samým, zvyšuje si kompetencie a sebaúctu (Williams, Jamali, Nicholas, 2005). Pokročilejším príkladom takýchto aktivít môžu byť takzvané seriózne hry (*serious games*), ktoré sú definované ako vzdelávacie aplikácie, ktoré kombinujú seriózny obsah – výučbu, učenie sa, komunikáciu a dokonca aj poskytovanie informácií – s pútavými a zábavnými aspektmi videohier. V prípade detí s EBD sa môžu takéto hry používať ako atraktívny prostriedok na rozvoj sociálnych a emocionálnych kompetencií (napríklad týkajúcich sa vyhľadávania pomoci alebo nadväzovania vzťahov s rovesníkmi). Tieto hry sa môžu tiež priamo vzťahovať na vyššie definované problémy, čiže kyberšikanu a problematické používanie internetu (Calvo-Morata a kol., 2020).

Navyše, internet môže pomôcť deťom s EBD nadväzovať pozitívne kontakty s rovesníkmi na sociálnych médiách alebo iných internetových záujmových skupinách (ako sú skupiny venované hudbe, športu, umeniu). Hrozí však riziko, že takéto online interakcie budú fungovať ako náhrada tradičných vzťahov a v dlhodobejšom horizonte prinesú viac problémov.

Vysoká potreba detí s EBD vyhľadávať pomoc a podporné kontakty aj informácie na internete, ktorá bola opísaná vyššie ako riziko, je za priaznivých okolností tiež veľkou výhodou. Vzhľadom na to, že internet dáva možnosť anonymného prezerania informácií a niekedy aj využitia odbornej a poloprofesionálnej pomoci, môže byť cenným nástrojom pri získavaní podpory, ktorá by (v niektorých prípadoch) nebola inak dosiahnutá. To je čiastočne podporené výskumom (Prescott,

Hanley a Ujhelyi, 2017), ktorý tiež poukazuje na potrebu pripraviť mladých ľudí na to, že majú byť kritickí a opatrní pri prijímaní emocionálnej alebo informačnej podpory.

Deti s EBD môžu tiež získať lepšie vzdelanie, keď budú ich rodičia podporovaní internetovými skupinami. Také skupiny (podobne ako tradičné face-to-face skupiny) môžu byť vynikajúcim zdrojom cenných informácií a emocionálnej podpory, a to aj v krízových situáciách (DeHoff a kol., 2016). Zároveň je potrebné mať na pamäti, že v týchto skupinách môžu byť zdieľané nespoľahlivé alebo dokonca potenciálne škodlivé rady (Mertan a kol., 2021). Podobné aktivity sa zdajú byť prospešné aj pre profesionálov pracujúcich s deťmi s individuálnymi vzdelávacími potrebami (Billingsley, Israel a Smith, 2011).

Zhrnutie kľúčových možností

- zapojenie do učenia prostredníctvom súťaže so sebou samým
- seriózne hry sú atraktívnym prostriedkom rozvoja sociálnych a emocionálnych kompetencií
- nadväzovanie pozitívnych kontaktov s rovesníkmi zameraných na konkrétne záujmy
- anonymné prezeranie informácií a využívanie odbornej a poloprofesionálnej pomoci
- zdroj cenných informácií a emocionálnej podpory pre rodičov

4 Odporúčania

Mnoho vedcov formuluje všeobecné ciele podporovania mladých ľudí s EBD (Didion, Toste a Wehby, 2014; Mooij a Smeets, 2009). Dajú sa stručne zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- **Prispôsobenie aktivít v triede spôsobom, ktorý zodpovedá kompetenciám detí s EBD** (to by sa malo uskutočniť na základe počítačného posúdenia týchto kompetencií).
- **Budovanie angažovanosti** (napríklad organizovaním kreatívnych digitálnych aktivít súvisiacich so záujmami detí).
- **Budovanie zodpovednosti a samoregulácie u detí s EBD** (napríklad spoločným stanovením pravidiel online bezpečnosti).
- **Budovanie podporného prostredia rovesníkov a na línii žiak – učiteľ** (dobrým príkladom je online kontakt pri práci na domácich úlohách alebo používanie platforiem, ktoré umožňujú online spoluprácu medzi rovesníkmi).
- **Neustály kontakt s rodičmi/opatrovníkmi detí s EBD** (napríklad prostredníctvom digitálneho denníka s cieľom zabezpečiť výmenu informácií a skutočnú spoluprácu medzi školským a domácim prostredím).

Všetky tieto ciele je možné splniť pomocou prostriedkov IKT, ak sú z hľadiska vzdelávania používané správne. Takéto využívanie IKT (najmä internetu) môže byť teda hlavným odporúčaním.

Na základe literatúry je možné sformulovať nasledujúce odporúčania k mediálnej výchove detí s EBD:

- **Dve hlavné rizikové správania, ktoré by sa mali do učebných osnov pre túto skupinu zahrnúť, sú kyberšikana a problematické používanie internetu.** Zdá sa, že obidve riziká sa v tejto skupine vyskytujú častejšie a môžu súčasne prinášať viac psychosociálnych dopadov. Pri akýchkoľvek preventívnych aktivitách stojí za to zamerať sa nielen na tieto dva javy, ale aj na ich náprotivky, čiže prosociálne a pozitívne kontakty v sieti (ako opak kyberšikany) a pozitívne využívanie internetu (na rozdiel od problematického využívania internetu). Je tiež dôležité tieto problémy riešiť komplexne – je podstatné riešiť kyberšikanu v kontexte celej situácie medzi rovesníkmi mladého človeka (napríklad berúc do úvahy zapojenie do tradičného bullyingu). Zamerať sa iba na vzťahy s rovesníkmi na internete by problém príliš zjednodušilo a znížilo tak šance na poskytnutie účinnej podpory.

- Deti s EBD môžu na internete hľadať pomoc týkajúcu sa psychosociálnych problémov, s ktorými sa stretávajú. **Hlavný dôraz by sa mal klásť na ich schopnosť nájsť vierohodné zdroje a identifikovať tie zdroje a fragmenty informácií, ktoré môžu byť pri uplatnení škodlivé.** Na internete je veľa stránok alebo podporných skupín s nepresnými informáciami o zdraví. Z hľadiska vzdelávania by bolo vhodné, aby pedagogickí pracovníci medzi členmi školskej komunity šíрили webové stránky na ktorých možno nájsť spoľahlivý obsah, a tiež poskytovali tieto webové stránky priamo ľuďom, ktorí ich potrebujú. Okrem toho môžu byť prínosné určité vzdelávacie aktivity v oblasti informačných zručností. Hlavným problémom je však poskytnúť obsah, ktorý je dobre zasadený do skutočného života a problémov detí s EBD, aby boli povzbudené k účasti. Navyše by sa dobre koncipované hodiny mediálnej výchovy mali sústrediť na boj proti falošným správam a dezinformáciám. Vo vzdelávacích materiáloch pre túto špecifickú skupinu by bolo vhodné zamerať sa na príklady obsahu, aký môže

byť zvlášť ubližujúci, ak nie je dôveryhodný (napríklad materiály o otázkach duševného zdravia, ktoré môžu obsahovať nebezpečné informácie, ak budú realizované). Je tiež vhodné budovať návyk overovať si internetové rady u iných zdrojov (napríklad u vychovávateľa alebo pedagoga v škole). Tieto činnosti by navyše mali byť sprevádzané vzdelávaním zameraným na zvyšovanie povedomia o zdraví, ktoré pomáha mladým ľuďom pochopiť ich problémy a tiež posúdiť kvalitu zdravotných rád a sociálnej podpory, ktoré dostávajú v online aj offline prostredí.

- Vzhľadom k tomu, že vzdelávanie detí s EBD je výzvou, **je vhodné usporiadať kvalitné praktické informácie o tom, ako deti s EBD podporovať, a zdieľať tieto informácie na internete.** Ale ešte dôležitejšie je zriaďovať internetové podporné skupiny pre rodičov a učiteľov (a obidve skupiny dohromady), kde by bol priestor na výmenu skúseností a podporu. Tieto skupiny sa môžu zriaďovať na celoštátnej, regionálnej aj školskej úrovni.

Budovanie angažovanosti organizovaním kreatívnych digitálnych aktivít

Používanie vizualizačných nástrojov je nutnosť, pretože je možné dosiahnuť porozumenie s deťmi – napríklad, keď dieťa nechce písať, môžete sa dohodnúť, že najprv urobí niekoľko cvičení pomocou rôznych digitálnych nástrojov alebo v aplikácii a potom napíše pár slov alebo viet na papier. Alebo iný príklad: dieťa nechce čítať, ale má veľkú motiváciu hrať sa so slovami v rôznych interaktívnych aplikáciách, ako je Scratch, CoSpaces alebo Interlandia.

Ilona Jucienė – škola „Gerosios Vilties“ vo Vilniuse
(progimnazija)

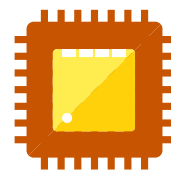
Význam spolupráce medzi školou a domovom pri budovaní zručností digitálneho občianstva

Výučba detí s takými potrebami, ako byť na Internete v bezpečí, si vyžaduje veľa rozhovorov v škole, doma a neustáleho opakovania informácií rôznymi spôsobmi a v rôznych situáciách.

Èivilė Aleksienė – Špeciálna škola „Atgajos“ vo Vilniuse

5 Vznikajúce výzvy – nové trendy

Veľkým a široko diskutovaným trendom je umelá inteligencia (AI) využívaná vo vzdelávacích aktivitách. Zdá sa, že potenciálne prínosy v špeciálnom vzdelávaní sú vo všeobecnosti početné (Hopcan a kol., 2022). Patrí medzi ne personalizované vzdelávanie a spätná väzba, jednoduchá príprava personalizovaných učebných materiálov a aktívne zapojenie žiakov. Tieto výhody, aj keď sú vo všetkých vzdelávacích kontextoch prospešné, môžu byť mimoriadne významné pre deti s EBD, ktoré potrebujú individualizáciu vo veľkej miere. Je však dôležité rozumne využiť prístup vzdelávací, nie technologický. V praxi nie je dôležitejšie to, čo technológie dokážu, ale ako je ich využitie prispôbené potrebám detí s EBD.

V praxi nie je dôležitejšie to, čo technológie dokážu, ale ako je ich využitie prispôbené potrebám detí s EBD.

6 Závěry z núdzového dištančného vzdelávania

Neexistujú žiadne systematické a rozsiahle výskumy venované tomu, ako sa dištančné vzdelávanie spojené s COVID-19 konkrétne zameralo na deti s EBD. Napriek tomu existujú z tohto obdobia isté užšie závery, ktoré môžu byť užitočné pre využitie IKT pri podpore detí s EBD. Napríklad poľský výskum (Pyżalski a Walter, 2022) ukázal, že pre niektoré deti s internalizačnými problémami môže byť online komunikácia (keď nemusia zapínať kameru) veľmi povzbudivá a motivuje k aktivite vo verbálnych rozhovoroch. To naznačuje, že učitelia môžu používať online komunikáciu ako alternatívny alebo paralelný spôsob nadväzovania alebo udržiavania dobrého kontaktu so žiakmi s EBD, napríklad pri poskytovaní individuálnej podpory alebo pri poskytovaní rád v súvislosti so vzťahmi s rovesníkmi či pri vypracovávaní domácej úlohy.

Pre niektoré deti s internalizačnými problémami môže byť online komunikácia (keď nemusia zapínať kameru) veľmi povzbudivá a motivuje k aktivite vo verbálnych rozhovoroch.

7 Ďalšie pramene

Dôležité je odkázať na kvalitné zdroje o intervenciách v oblasti kyberšikany. Za návštevu stoja webové stránky cyberbullying.org, ktoré ponúkajú široký výber užitočných materiálov (v anglickom jazyku). Je tu možné nájsť najnovšie dáta zo štúdií, vzdelávacie materiály pre mládež aj praktické návody, ako bojovať proti kyberšikane v školách. Väčšina pokynov je univerzálnej povahy a môže sa implementovať za účelom podpory detí s EBD.

Bibliografia

- Achenbach, T. M. (1978). *The child behavior profile: An empirically based system for assessing children's behavioral problems and competencies*. „International Journal of Mental Health”, 7(3-4), 24-42.
- Ackard, D. M., Neumark-Sztainer, D. (2001). *Health care information sources for adolescents: Age and gender differences on use, concerns, and needs*. „Journal of Adolescent Health”, 29, 170-176.
- Billingsley, B., Israel, M., Smith, S. (2011). *Supporting new special education teachers: How online resources and Web 2.0 technologies can help*. „Teaching Exceptional Children”, 43(5), 20-29.
- Boniell-Nissim, M., Sasson, H. (2018). *Bullying victimization and poor relationships with parents as risk factors of problematic internet use in adolescence*. „Computers in Human Behavior”, 88, 176-183.
- Brigham, F. J., McKenna, J. W., Claude, C. M., Brigham, M. M. (2021). *Assessment of EBD*. [In:] *Traditional and Innovative Assessment Techniques for Students with Disabilities*. Emerald Publishing Limited.
- Calvo-Morata, A., Alonso-Fernandez, C., Freire, M., Martinez-Ortiz, I., Fernandez-Manjón, B. (2020). *Serious games to prevent and detect bullying and cyberbullying: A systematic serious games and literature review*. „Computers & Education”, 157, 103958.
- Camacho, A., Runions, K., Ortega-Ruiz, R., Romera, E. M. (2022). *Bullying and cyberbullying perpetration and victimization: prospective within-person associations*. „Journal of youth and adolescence”, 1-13.
- DeHoff, B. A., Staten, L. K., Rodgers, R. C., Denne, S. C. (2016). *The role of online social support in supporting and educating parents of young children with special health care needs in the United States: a scoping review*. „Journal of Medical Internet Research”, 18(12), e333.
- Didion, L. A., Toste, J. R., Wehby, J. H. (2020). *Response cards to increase engagement and active participation of middle school students with EBD*. „Remedial and Special Education”, 41(2), 111-123.
- Martin-Storey, A., Benner, A. (2019). *Externalizing behaviors exacerbate the link between discrimination and adolescent health risk behaviors*. „Journal of Youth and Adolescence”, 48(9), 1724-1735.
- Grohol, J. M., Slimowicz, J., Granda, R. (2014). *The quality of mental health information commonly searched for on the Internet*. „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking”, 17(4), 216-221.
- Hopcan, S., Polat, E., Ozturk, M. E., Ozturk, L. (2022). *Artificial intelligence in special education: a systematic review*. „Interactive Learning Environments”, 1-19.

- Idris, I. B., Barlow, J., Dolan, A. (2019). *A longitudinal study of emotional and behavioral problems among Malaysian school children*. „*Annals of Global Health*”, 85(1).
- Kauffman, J. M. (2015). *The ‘B’ in EBD is not just for bullying*. „*Journal of Research in Special Educational Needs*”, 15(3), 167–175.
- Kauffman, J. M., Landrum, T. J. (2009) *Politics, civil rights, and disproportional identification of students with emotional and behavioral disorders*. „*Exceptionality*”, 17, 177–88, doi: 10.1080/09362830903231903.
- Kauffman, J. M., Landrum, T. J. (2013) *Characteristics of Emotional and Behavioral Disorders of Children and Youth* (10th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice-Hall.
- Mascheroni, G., Cino, D., Mikuska, J., Smahel, D. (2022). *Explaining inequalities in vulnerable children’s digital skills: The effect of individual and social discrimination*. „*New Media & Society*”, 24(2), 437–457, <https://doi.org/10.1177/14614448211063184>.
- Mertan, E., Croucher, L., Shafran, R., Bennett, S. D. (2021). *An investigation of the information provided to the parents of young people with mental health needs on an internet forum*. „*Internet Interventions*”, 23, 100353.
- Mooij, T., Smeets, E. (2009). *Towards systemic support of pupils with emotional and behavioural disorders*. „*International Journal of Inclusive Education*”, 13(6), 597–616.
- Mulcahy C. A., Krezmien M., Maccini, P. (2014). *Teaching mathematics to secondary students with emotional and behavioral disorders: Challenges and practical suggestions for teachers*. „*Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*”, 58, 69–79.
- Olweus, D., Limber, S. P. (2018). *Some problems with cyberbullying research*. „*Current Opinion in Psychology*”, 19, 139–143.
- Pereira, L. C., Lavoie, J. (2018). *Friends, foes, and self-defence: students with EBD navigating social conflicts and bullying*. „*Emotional and Behavioural Difficulties*”, 23(1), 15–27.
- Poulou, M. S. (2015). *Emotional and behavioural difficulties in pre-school*. „*Journal of Child and Family Studies*”, 24, 225–236.
- Prescott, J., Hanley, T., Ujhelyi, K. (2017). *Peer communication in online mental health forums for young people: directional and nondirectional support*. „*JMIR Mental Health*”, 4(3), e6921.
- Pyżalski, J., Walter, N. (2022). *Mental Health and Well-being During Covid-19 Forced Distance Learning Period: Good and Bad News from Polish Studies*. [In:] *The Unequal Costs of Covid-19 on Well-being in Europe* s. 115–131. Cham: Springer International Publishing.
- Restrepo, A., Scheininger, T., Clucas, J. a kol. (2020). *Problematic internet use in children and adolescents: associations with psychiatric disorders and impairment*. „*BMC Psychiatry*” 20, 252, <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02640-x>.
- Schultze-Krumbholz, A., Jäkel, A., Schultze, M., Scheithauer, H. (2012). *Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: A longitudinal study among German adolescents*. „*Emotional and Behavioural Difficulties*”, 17(3-4), 329–345.
- Spada, M. M. (2014). *An overview of problematic Internet use*. „*Addictive Behaviors*”, 39(1), 3–6.
- Suzuki, L. K., Calzo, J. P. (2004). *The search for peer advice in cyberspace: An examination of online teen bulletin boards about health and sexuality*. „*Journal of Applied Developmental Psychology*”, 25(6), 685–698.
- Van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. John Wiley & Sons.
- Williams, P., Jamali, H. R., Nicholas, D. (2006). *Using ICT with people with special education needs: what the literature tells us*. [In:] *Aslib Proceedings*. Emerald Group Publishing.
- Zhang, D., Livingstone, S. (2019). *Inequalities in how parents support their children’s development with digital technologies*. United Kingdom: LSE Department of Media and Communications.